

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. ЛАЗАРЯНА**

ВІСНИК КУРАТОРА

№ 65

(квітень 2021 р.)

ДНІПРО
2021

Укладач: Лагдан С. П.

УДК 378

Вісник куратора № 65

Рекомендовано до друку Вченою радою університету

(протокол від 05.04.2021 № 8)

ЗМІСТ

1. Причини й наслідки спадів згуртованості студентської групи.....	3
2. Домашнє насильство як соціальна проблема.....	8
3. Календар знаменних дат на квітень – серпень 2021 року.....	14
4. Згадаймо ці дати (<i>матеріали для бесід у групах</i>):	
4.1. Досягнення України в ракетно-космічній галузі (<i>до Всесвітнього дня авіації і космонавтики</i>).....	17
4.2. Пам'ять як попередження на майбутнє (<i>до 35-х роковин Чорнобильської катастрофи</i>).....	21
4.3. Жінки і війна (<i>до Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні</i>).....	24
4.4. Український поет, дитячий письменник Іван Малкович (<i>до 60-річчя від дня народження</i>).....	28
4.5. Вишиванка – віддзеркалення душі української нації (<i>до Дня вишиванки</i>).....	31
4.6. Карпатський смолоскип (<i>до 80-річчя від дня народження Івана Миколайчука</i>).....	35

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна
вул. Лазаряна, 2, Дніпро – 49010

ПРИЧИНИ Й НАСЛІДКИ СПАДІВ ЗГУРТОВАНOSTI СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ

Для виховання різнобічно та гармонійно розвиненої особистості в умовах високорозвиненого, згуртованого колективу студентської групи необхідно застосовувати особистісно-орієнтовані, індивідуалізовані технології. Студентська молодь є однією з найбільших цінностей, саме від неї залежить майбутнє України. Тому сьогодні необхідно працювати над розробкою та вдосконаленням методики її виховання. Часто виникає запитання: «Чому в групах процес гуртування не проходить «плавно»? Чому відбуваються спади?» Ці спади провокує неврахування у виховній роботі зі студентами особливостей впливу на їх поведінку емоційної сфери.

Процес гуртування поділяють на кілька етапів. У сучасній психолого-педагогічній літературі по-різному підходять до виділення етапів гуртування групи. Більшість дослідників виділяє три етапи гуртування: перший (початковий), другий (проміжний) та третій (завершальний). Деякі фахівці обґрунтовують такі етапи процесу гуртування: орієнтування індивідів, адаптація до групових параметрів, єдність реальної поведінки.

У західній соціальній психології існує таке уявлення про фази, які проходить група у процесі своєї еволюції: утворення групи – познайомившись, люди обмінюються інформацією про власні потреби тощо; вибір загальної мети – оцінивши спільні інтереси й ресурси, члени групи вирішують присвятити себе певній діяльності; кінцеве визначення мети й уточнення засобів її досягнення; вироблення способу розподілу вигащів кожного члена групи від загального результату; розподіл індивідуальних завдань між членами групи; реалізація мети.

Згуртованість групи – це показник рівня її розвитку як колективу. На поверхневому рівні це емоційно-комунікативна єдність її членів, на другому, глибинному, або міжособистісному рівні – це ціннісно-орієнтаційна єдність групи, згуртованість на третьому, «ядерному», або предметному рівні – це предметно-ціннісна єдність групи.

Спираючись на вищезгадані види згуртованості (емоційно-комунікативна, ціннісно-орієнтаційна та предметно-ціннісна), можна виділити три етапи гуртування малої групи. Особливістю **першого етапу** є те, що міжособистісні взаємини між членами групи будуються на основі симпатій–антипатій і ще не обумовлені процесом спільної діяльності. На цьому етапі студенти починають об'єднуватись у мікрогрупи по кілька чоловік. На **другому етапі** гуртування взаємини між людьми опосередковані метою, завданнями й цінностями спільної діяльності. Продовжується формування мікрогруп, до них приєднуються раніше не сприйняті та ізольовані студенти. **Третій етап** характеризується тим, що групові характеристики – цілі діяльності, підготовленість та працездатність групи, характер керівництва, – визначає конкретна цілеспрямована діяльність малої групи та її місце в суспільстві.

Під впливом факторів та за реалізації педагогічних умов гуртування згуртованість у студентській групі змінюється. Наприкінці першого етапу гуртування група досягає 1-го рівня згуртованості. Основним критерієм цього рівня є **емоційно-комунікативна єдність групи**, яка має такі ознаки: міцні емоційні зв'язки між членами групи; задоволеність комунікацією; орієнтація у виборі на зовнішньо-емоційні риси особистості; психологічний клімат характеризується емоційною єдністю членів групи. Група, яка перебуває на першому рівні, характеризується емоційно-комунікативною єдністю її членів, мотиви навчання студентів збігаються незначною мірою. Більшість студентських груп перебуває саме на цьому рівні згуртованості.

Із закінченням другого етапу гуртування група піднімається на другий рівень згуртованості. Основним критерієм цього рівня є **ціннісно-орієнтаційна єдність групи**, допоміжним – емоційно-комунікативна єдність. Другий рівень характеризується такими ознаками: збіжність цілей, цінностей і мотивів діяльності; опосередкованість взаємин спільною соціально значимою діяльністю; міцні емоційні зв'язки між членами групи; орієнтація у виборі більшою мірою на морально-ділові якості особистості; позитивно-стимульований психологічний клімат; висока продуктивність в основному виді діяльності. Коли група досягла другого рівня згуртованості, у студентів значною мірою збігаються як мотиви діяльності (мотиваційна єдність групи у ставленні до навчання), так і її мета – стати кваліфікованим фахівцем за своєю спеціальністю, отримати вищу освіту.

Під час проходження групою третього етапу гуртування вона піднімається на третій рівень згуртованості. Основним критерієм цього рівня є **предметно-ціннісна єдність групи**, а допоміжними – ціннісно-орієнтаційна та емоційно-комунікативна єдність. Предметно-ціннісна єдність групи виникає тоді, коли індивідуальні діяльності людей опосередковані змістом предмета їх спільної діяльності. До ознак третього рівня можна віднести такі: міцні емоційні зв'язки, безконфліктність взаємин; збіжність цілей, цінностей і мотивів діяльності; висока продуктивність діяльності; сприятливий для розвитку особистості психологічний клімат; структура міжособистісних взаємин близька до оптимальної; індивідуальні діяльності опосередковані змістом предмета спільної діяльності.

Під час проходження практики, що припадає на третій етап гуртування, у студентів з'являється єдність у ставленні до предмета діяльності. Їх мотив – опанувати зміст дисциплін, який виражається в предметному ставленні до знань. Знання з цих предметів і є предметом діяльності студента.

На шляху свого розвитку група переживає не тільки прогресивні зміни, а й своєрідні кризи, які проявляються у спадах згуртованості. Будь-яка мала група на шляху свого розвитку обов'язково проходить через періоди тимчасового спаду.

Вище описано оптимальні етапи гуртування групи. На практиці, на жаль, не завжди група йде по вказаному шляху, вона стикається зі спадами згурто-

ваності. Причинами цих спадів є зміна складу групи, індивідуально-особистісний характер навчання, закономірності в дії емоційної сфери та інші. Тому кураторам, окрім уміння керувати процесом гуртування студентської групи, слід володіти методикою подолання спадів згуртованості в ній, що виявляються у своєрідних кризах. Які ж причини виникнення цих спадів, чому вони відбуваються?

Перший етап розвитку групи напружений і динамічний. Десятки пар очей уважно придивляються один до одного, оцінюють, порівнюють. Деякі хлопці та дівчата проявляють активність, спілкуються з усіма, розповідають про себе, інші ж тримаються незалежно, вступати в контакт не поспішають. Так виникають перші мікрогрупи. Через якийсь час у взаєминах з'являється деяка стабільність. Уже відомі лідери й непопулярні члени групи. Основними у виборі партнера для спілкування на цьому етапі є комунікативно-психологічні та зовнішньо-емоційні риси.

Однак результати міжособистісної диференціації задовольняють не всіх, не кожен зумів зайняти те місце, на яке сподівався. І хоча новизна оточення, цікаві знайомства створюють атмосферу піднесеності, вона з часом змінюється. Те, що сприймалось як незвичне, поступово стає звичним. Прагнення задовольнити потребу в самоствердженні та емоційному контакті стає не таким актуальним. Відбувається загальний спад емоційного настрою, активності членів групи, погіршення дисципліни. Такий стан, як правило, триває недовго. І якщо після нього настає поживавлення, значить, група здійснила перехід на вищий рівень свого розвитку.

Отже, процес розвитку групи – це не прямолінійний рух від низького рівня до високого. Деякі психологи тимчасовий спад у психологічному стані групи пояснюють складними внутрішніми процесами перебудови міжособистісних взаємин. Спочатку ці взаємини будуються на емоційній основі. Новизна ситуації, перші приємні враження членів групи створюють емоційно позитивний настрій, який відображається на психологічному кліматі. Коли ж група включається в спільну діяльність, то спілкування її учасників виявляє не тільки позитивні якості, а й недоліки кожного. На думку фахівців, труднощі, пов'язані з досягненням взаєморозуміння у спільній діяльності, зменшують задоволення від спілкування, а це відображається на загальному емоційному настрої групи. Він погіршується, але здатний поліпшитись, якщо в ході спільної діяльності група зможе перебороти ці труднощі.

Явище спаду згуртованості може пояснюватися збільшенням складу малої групи. Зростання числа членів групи може призвести до її розпаду на окремі дрібні угруповання, що істотно ускладнює організацію роботи, досягнення єдиної спільної мети. У випадку збільшенні групи авторитет одних членів може зростати, інших – зменшуватись, унаслідок чого збільшується психологічна відстань між ними. Крім цих психологічних моментів, є й інші, не менш важливі – це природні фізіологічні відмінності членів групи, особливості їхньої нервової діяльності, темпераменту й характеру, індивідуально-

го стилю у взаємовідносинах між людьми, які істотно впливають на морально-психологічний клімат і процес розвитку колективу.

Бувають випадки, коли зростання згуртованості призводить до наслідків, які знижують її рівень. Наприклад, зростання згуртованості підсилює вплив керівника в групі, і він може спробувати нав'язати групі таку діяльність, яка не збігається з груповими цінностями. У такому разі згуртованість групи знижується. У колективі можуть виникати диз'юнктивні (роз'єднувальні) взаємини, коли успіх однієї людини призводить до невдачі іншої. У таких випадках людину сприймають як об'єкт, що породжує негативні почуття різної інтенсивності, починаючи від незначної незручності й закінчуючи блокадою всієї життєдіяльності людини.

«Пульсуючого» характеру розвиток групи набуває в результаті вирішення протиріч. Це протиріччя між прагненням до самоствердження, з одного боку, і до ідентифікації з групою, з іншого. Друге протиріччя пов'язане з незбіганням між можливостями групи, що зросли, та її актуальною діяльністю.

Отже, спад згуртованості може настати через труднощі, що виникають після включення групи в спільну діяльність, може виникнути через зміну складу малої групи, через диз'юнктивні взаємини або в результаті вирішення протиріч. Індивідуальне виконання робіт, коли діяльність не носить колективного характеру, також може негативно вплинути на рівень згуртованості групи. Спад згуртованості може також наставати, коли керівник групи спрямовує її діяльність у русло, яке не відповідає сподіванням, переконанням та прагненням членів групи, або через суперництво між лідерами. Створенню таких колізій можна певною мірою запобігти. Крім перелічених вище, є ще інші причини, які закономірно мають місце в процесі розвитку колективу, негативно впливають на його згуртованість. Запобігти їх виникненню немає змоги, але можна за допомогою певних заходів нейтралізувати дію цих причин, зменшивши їх негативний вплив.

Як зазначено вище, включення в спільну діяльність, із яким пов'язана перебудова міжособистісних взаємин, може викликати тимчасовий спад згуртованості в групі. У цей час відбувається переорієнтація уваги студентів із зовнішньо-емоційних рис особистості (приємна зовнішність, уміння вдягатися, почуття гумору) на морально-ділові (чесність, порядність, відповідальність, організованість, уміння дотримувати свого слова), які є важливими для спільної діяльності. Звісно, ця переорієнтація не проходить безслідно для згуртованості групи. Студенти уважніше придивляються до своїх однокласників, крім зовнішньої привабливості, вони звертають увагу на їх морально-ділові риси, у результаті чого деякі зв'язки втрачають свою силу й руйнуються. Змінюється структура міжособистісних взаємин у групі, починають формуватися мікрогрупи на основі важливих для спільної діяльності морально-ділових рис особистості.

Раніше в багатьох ЗВО була поширена переднавчальна практика студентів першого курсу. Така діяльність сприяла швидкому формуванню взаємин і

мікрогруп на основі якостей, важливих у спільній трудовій діяльності. У наш час більшість ЗВО, на жаль, змушені відмовитись від таких практик, що стримує гуртування групи. Тому одним із напрямів нейтралізування вказаної причини є такий: із перших днів навчання студентів слід надавати елементів спільності, проводити його з використанням групових форм із метою прискорення переорієнтації студентів із зовнішньо-емоційних на морально-ділові риси особистості. Такі заходи сприяють швидкому гуртуванню групи.

Спад згуртованості може виникати через зміну складу малої групи, оскільки в ній руйнуються міжособистісні зв'язки, змінюється склад мікрогруп і статус членів групи. Щоб запобігти спаду згуртованості, слід вдаватися до певних педагогічних заходів. Наприклад, якщо в групу зарахували нового студента, треба допомогти йому знайти своє місце в міжособистісній структурі групи так, щоб це не призвело до її руйнування й спаду згуртованості. Корисним буде виявлення мотивів, інтересів та цінностей нового члена групи з метою приєднання його до референтної мікрогрупи. Якщо ж кількість членів групи зменшилась, це теж може призвести до негативних наслідків – руйнування мікрогруп, ізоляції окремих студентів. У такому випадку також треба вжити заходів щодо оптимізації міжособистісних взаємин у групі.

Спад емоційного стану групи та її згуртованості можна пояснити певними закономірностями в дії емоційної сфери. Про дію емоційної сфери на людину відомий український хірург М. М. Амосов писав, що варто лише на хвилину уявити собі життя людей, позбавлених емоцій, як зараз же перед нами відкриється безодня взаємного непорозуміння й повної неможливості встановити людяні відносини. Позбавлені всієї гами людських переживань істоти не здатні зрозуміти ні суб'єктивних наслідків усього того, що відбувається в навколишньому світі, ні значення власних вчинків для оточення. Підтверджує величезний вплив цього закону на суспільне життя людей американський психолог У. Джемс, зазначаючи, що людина – це крапля розуму в океані емоцій.

Отже, згуртованість у студентських групах сприяє досягненню цілей навчання, полегшує аудиторну й позааудиторну роботу викладача з такою групою, дає змогу кожному самореалізуватися, сприяє вихованню гармонійно розвиненої особистості.

Використана література:

1. Дьомін А. І., Жалдак (Маценко) Л. М. Причини спаду згуртованості малої групи // Нові технології навчання: науково-методичний збірник / кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 25. – С. 141–150.
2. Дьомін А. І., Жалдак (Маценко) Л. М. Основні напрями нейтралізування причин спаду згуртованості малої групи // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 21. – С. 47–52.

3. Жалдак (Маценко) Л. М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти: монографія. – К.: НАУ, 2007. – 210 с.

4. Маценко Л. М. Причини спаду згуртованості студентської групи та методика їх нейтралізування // Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. – Вип. 29–30. – Х.: СГ НТМ «Новий курс», 2019. – С. 35–39.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Протягом останніх років проблема домашнього насильства загострюється та все більше привертає увагу громадськості. Перші дієві кроки стосовно публічного обговорення та впровадження соціальних програм щодо запобігання проявів домашнього насильства відбулися в 1970-х роках у США та Європі. На жаль, в Україні проблема домашнього насильства досить довгий час не була предметом публічних дискусій та наукових досліджень. Вона була прерогативою правоохоронних органів і розглядалась як різновид злочинів, скоєних у сімейній сфері. Сьогодні ж спостерігається тенденція того, що проблема домашнього насильства нарешті перестає замовчуватися. Все більше уваги їй приділяють ЗМІ та сучасні науковці, та й саме суспільство наразі займає активну позицію в обговоренні та вирішенні цієї проблеми. Окрім цього, на нашу думку, актуальність дослідження проблеми домашнього насильства зумовлена прийняттям Верховною Радою України в 2018 році Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», після якого помітно посилилась увага до самого феномену як із боку держави, та і з боку простих громадян.

Відповідно до визначення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», прийнятого Верховною Радою України у 2018 році, **домашнє насильство** – це «...діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь».

Виходячи з визначення, домашнє насильство можна поділити на чотири види: фізичне, психологічне, сексуальне та економічне. **Фізичне насильство** – це «...такий вид домашнього насильства, який характеризується вчиненням будь-яких (кусання, штовхання, щипання, нанесення побоїв тощо) дій насильницького характеру. Саме цей вид вважається найпоширенішим серед усіх чотирьох». **Психологічне насильство** – це певні «...дії або бездіяльність, які можуть викликати у постраждалої особи побоювання за свою безпеку або безпеку третьої особи, причинити емоційну невпевненість, нездатність захи-

стити себе або завдати шкоди психологічному здоров'ю». **Сексуальне насильство** – це «...будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди, ... примушування до акту сексуального характеру ..., а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи ...». **Економічне насильство** – це «...умисне позбавлення житла, їжі, майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування та реабілітації, заборона працювати, примушення до праці, заборона навчатися та інші правопорушення економічного характеру». Однак важливо відзначити, що в основному ці види поєднуються один з одним, що робить проблему домашнього насильства ще більш небезпечною.

Однією з головних особливостей домашнього насильства є те, що воно являє собою інциденти, або патерни, що повторюються в часі. **Патерн** (англ. pattern – зразок, шаблон, форма, модель, схема, діаграма) – схема-образ, що діє як посередник уявлення, або чуттєве поняття, завдяки якому в режимі одночасності сприйняття і мислення виявляються закономірності, як вони існують у природі та суспільстві. Патерн розуміється в цьому плані як повторюваний шаблон або зразок. Елементи патерну повторюються передбачувано. Наявність такого патерну виступає важливим індикатором, завдяки якому можна відрізнити домашнє насильство від звичайної конфліктної ситуації в сім'ї. Американська дослідниця, психолог і видатний фахівець із проблеми домашнього насильства Лінор Уокер уперше підкреслила в своїх дослідженнях, що задля того, щоб сімейний конфлікт можна було розцінювати як випадок домашнього насильства, необхідно, щоб ситуація, яка несе в собі насильницькі дії з боку одного члена сім'ї стосовно іншого, повторилася як мінімум двічі.

На жаль, жертвою домашнього насильства може стати будь-який член сім'ї незалежно від віку та статі. Однак, як показують різноманітні дослідження, частіше за все від цього діяння потерпають саме жінки та діти. Марк Сандел у своїй статті «10 фактів про домашнє насильство, які повинен знати соціальний працівник» стверджував, що домашнє насильство є поширеним злочином, винуватцем якого частіше за все (у 95 % випадків) виступає саме фігура чоловіка, батька, голови сім'ї. «Якщо ви вважаєте, що чоловіки – це жертви домашнього насильства, посидьте поруч із відділенням швидкої допомоги й подивіться, кого привозять у лікарню». В Україні найбільший відсоток потерпілих від домашнього насильства простежується саме серед жінок різного віку.

За даними досліджень Фонду народонаселення ООН в Україні, щорічно від домашнього насильства потерпає 1,8 млн жінок. У 2014 році компанія GfK Ukraine провела масштабне репрезентативне опитування «Дослідження поширеності насильства щодо дівчат та жінок» (опитування проводилося впродовж серпня–вересня 2014 року). Згідно з даними опитування, 19 % жі-

нок у віці 15–49 років пережили фізичне насильство з часу, коли їм виповнилося 15 років, а 8 % пережили сексуальне насильство. Як фізичне, так і сексуальне насильство найчастіше вчиняють чоловіки, що проживають із жертвами в офіційно зареєстрованому або цивільному шлюбі: 40 % жертв фізичного насильства зазначили, що винуватцем був колишній чоловік або партнер, а 33 % – що теперішній чоловік або партнер. Серед жертв сексуального насильства ці показники становлять 24 й 15 % відповідно.

Згідно з даними опитування, 14 % жінок у віці 15–49 років потерпали від психологічного насильства. Серед форм психологічного насильства найчастіше жінки зазначали, що за останній рік потерпали від того, що чоловік «ображає або змушує погано думати про саму себе» (12 %), «говорить або робить щось, щоб принизити її перед оточенням» (10 %), «загрожує заподіяти біль або шкоду жінці або її близьким» (7 %).

За свідченнями жертв фізичного та/або сексуального насильства, найчастіше до насильства призводять такі ситуації:

- чоловік у стані алкогольного сп'яніння (61 % жертв фізичного або сексуального насильства);

- жінка не погоджується з чоловіком (28 %);

- ревності (26 %);

- насильство без причини (21 %);

- проблеми з грошима (17 %);

- труднощі на роботі (12 %);

- відмова у статевому акті (10 %).

55 % жертв фізичного та/або сексуального насильства, у яких є діти, повідомили, що діти хоч раз були присутні при тому, як чоловік або партнер їх бив.

У 2016 році Національна поліція зареєструвала приблизно 120 000 звернень за фактами домашнього насильства, на цілодобову Національну гарячу лінію із запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми та гендерній дискримінації надійшло 39 700 дзвінків, із яких 27 697 були від жінок, які стверджували, що зазнали домашнього насильства. При цьому відсоток дзвінків на гарячу лінію щодо психологічного насильства у 2016 році перевищив відсоток скарг щодо фізичного насильства (50 % проти 39 %).

За інформацією Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), у 2017 році близько 600 жінок загинуло від рук насильників. За цей же рік, згідно з даними Нацполіції, за кількістю звернень до правоохоронних органів про здійснення домашнього насильства щодо жінок першою була Дніпропетровська область (11 212 випадків), за нею – Київ (9 499 випадків), і замикала трійку Вінницька область (7 818 випадків). Найменшу кількість звернень зафіксовано на Полтавщині (1 486 випадків).

У перші три місяці 2018 року кількість звернень щодо насильства в сім'ї виросла на 7,2 % порівняно з аналогічним періодом минулого року. У Міністерстві соціальної політики вважають, що такі зміни можуть бути пов'язані з

прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», після набуття чинності якого в потерпілих з'явилася законна можливість отримати допомогу та захист. Правдивість цього твердження підкреслює аналіз ситуації станом на 2019 рік. Згідно з даними Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги, у 2019 році кількість людей, які звернулися по допомогу через домашнє насильство, порівняно з 2018 р. збільшилася вдвічі (17 тис. осіб станом на кінець липня). Отже, статистичні й соціологічні дані доводять, що проблема «виходить із тіні», стає більш зрозумілою.

Відповідно до згаданого Закону України «Про протидію домашньому насильству», саме протидія домашньому насильству визначається як «система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки».

На сьогоднішній день допомогою жертвам та профілактикою домашнього насильства займаються не лише правоохоронні органи, а й багато інших структур, у тому числі й організації соціального спрямування. У регіонах країни відкриваються нові центри допомоги жінкам, які стали жертвами домашнього насильства, кризові центри та притулки для жінок, які зазнали домашнього насильства. У цих установах жертви мають змогу сховатися самим та, у деяких випадках, і своїх дітей від потенційного або реального кривдника. Їм надають тимчасовий притулок, необхідні продукти харчування та догляду, одяг тощо. Це, по-перше, сприяє поліпшенню їх психологічного стану через те, що повертається відчуття безпеки, а по-друге, дає нагоду скористатися комплексною допомогою спеціалістів. Основними методами допомоги виступають психологічна діагностика та реабілітація, групи самопомоги, юридичні консультації різного характеру, ряд медичних послуг залежно від специфіки акту насильства, у тому числі й обов'язкове медичне обстеження, інформаційні послуги з питань домашнього насильства тощо.

Однак звернутися по допомогу до таких структур можуть не лише жертви, але й кривдники. Відповідно до Закону України «Про протидію домашньому насильству», робота має бути проведена з обома сторонами. Так, значну роль у поліпшенні ситуації відіграють корекційні програми для кривдників, які представляють собою регулярну (протягом трьох місяців) роботу з психологом, як індивідуальну, так і групову. Залучитися до такої програми можна й добровільно, однак через те, що подібний формат є досить новим для українського соціуму й ще не достатньо поширений в інформаційному середовищі, більшість відвідувачів цих заходів потрапляє до них за рішенням

суду. На жаль, здебільшого кривдники не схильні визнавати свою провину, відповідно, і змінювати власну поведінку.

Велику роль у наданні дистанційної психологічної допомоги відіграють «Гарячі лінії» та «Телефони довіри». Відповідно до наведених вище даних, із кожним роком кількість людей, які звертаються до цих служб по допомогу, невпинно зростає. Збільшується відсоток звернень від кривдників, які, розуміючи шкідливість своїх учинків, бажають змінити ситуацію на краще та звертаються за порадою.

Ще одним актуальним видом допомоги є створення мобільних бригад соціально-психологічної допомоги тим, хто постраждав від домашнього насильства. Кількість таких груп за останні два роки стрімко зросла по всій Україні. Послуги ці бригади надають шляхом проведення телефонної та виїзної фахової консультації.

Головним засобом профілактики та запобігання домашнього насильства є інформування населення щодо цієї проблеми. Велику роль у цьому відіграють громадські організації. Наприклад, Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда Україна», який надає відкриту статистичну інформацію щодо звернень на Національну гарячу лінію із запобігання домашнього насильства, проводить різноманітні дослідження цієї проблеми. Зокрема, організовує різноманітні інформаційні кампанії, серед яких набуває популярності міжнародна акція «16 днів активізму проти гендерно зумовленого насильства в Україні», яка проводиться з 25 листопада по 10 грудня починаючи з 1981 року. Крім того, був створений за сприяння Координатора проєктів ОБСЄ в Україні та студії онлайн-освіти EdEra та відкритий для користувачів Новий онлайн-курс із протидії домашньому насильству. Головною метою цього курсу є поширення обізнаності населення щодо феномену домашнього насильства, його причин, наслідків та шляхів подолання. Також цей онлайн-курс використовується у тренінгових програмах для правоохоронців, соціальних працівників, психологів та педагогів середніх та вищих навчальних закладів.

Проблема домашнього насильства є досить актуальною для українського соціуму. Через те, що в нашій країні цьому явищу стали приділяти активну увагу не так давно (порівняно з іншими європейськими країнами та США) соціальні працівники, психологи та педагоги стикаються з великою кількістю перешкод та невирішених завдань, які стають на заваді поліпшенню загальної ситуації в державі.

Головне – не миритися зі становищем, розуміти серйозність проблеми, неможливість її замовчування, бо обговорення проблеми є першим кроком до її вирішення.

Слід пам'ятати, що в Україні діє Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», і з початку 2019 року домашнє насильство, відповідно до Закону, є злочином. Крім того, Закон передбачає низку послуг та серві-

сів, які може отримати людина, що зазнала домашнього насильства, та гарантує невідворотність покарання для її кривдника.

Надаємо інформацію про те, куди ж звернутися людині, яка стала жертвою або свідком домашнього насилля, для отримання правової, медичної та іншої допомоги й консультацій.

Телефони правоохоронних органів і правозахисних організацій:

- 102 – Національна поліція України;
- 103 – швидка медична допомога;
- 15-47 – безкоштовна цілодобова «гаряча» лінія для жертв домашнього насильства;

- 116-123 (з мобільного) та 0 800 500-335 (зі стаціонарного) – безкоштовна національна «гаряча» лінія з попередження домашнього насильства;

- 116-111 (з мобільного) та 0 800 500-225 (зі стаціонарного) – національна дитяча «гаряча» лінія;

- 0 800 213-103 – цілодобова гаряча лінія безоплатної правової допомоги.

Важливо: оскільки, перебуваючи в одному приміщенні з кривдником, жертва домашнього насилля не завжди має можливість розповісти про насильство телефоном (це також особливо актуально під час карантину), вона може скористатися чат-ботами МВС України #ДійПротиНасильства у месенджерах:

Телеграм: https://t.me/police_helpbot;

Вайбер: <https://tinyurl.com/y8rgatt9>.

Зокрема, чат-бот може допомогти людині викликати служби допомоги (поліцію та швидку), переадресувати на спеціалістів безоплатної правової допомоги, які нададуть юридичну консультацію в онлайн-режимі; надати контакти інших служб допомоги, а також роз'яснити, що таке домашнє насильство та як йому протидіяти.

Використана література:

1. Дослідження поширеності насильства щодо дівчат та жінок // Звіт соціологічного дослідження. – К., 2014. – 60 с. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/images/documents/4497/GBV%20prevalence%20survey%200%20UA.pdf>.

2. Запобігання та протидія насильству: методичні рекомендації. – К., 2018. – 86 с.

3. Координатор проєктів ОБСЄ підтримує боротьбу з домашнім насильством в Україні через новий інструмент онлайн-освіти. – Режим доступу: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/425996>.

4. Координаційний центр з надання правової допомоги // Офіційний вебсайт. – Режим доступу: www.legalaid.gov.ua.

5. Левченко К. Тільки не мовчи... Домашнє насильство починається з «незначних дрібниць» // Українська правда. 2017, 9 черв. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/5938f50da0dee/>.

6. Малишева А. В. Домашнє насильство як соціальна проблема в реаліях українського суспільства // Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. – Вип. 29-30. – Х.: СГ НТМ «Новий курс», 2019. – С. 24-28.

7. Сандел М. 10 фактов о домашнем насилии, которые должен знать каждый социальный работник. – Режим доступу: <https://socfaqtqr.wordpress.com/2009/06/15/марк-сандел-10-фактов-о-домашнем-насилии/>.

8. Щороку понад 1,8 мільйона українок потерпають через домашнє насильство // Укрінформ. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2588861-sorokuponad-18-miljona-ukrainok-poterpaut-cerez-domasne-nasilstvo.htm>.

9. 60 % жертв молчат. Где и кто в Украине больше всего жалуется на домашнее насилие (инфографика) // ТСН. – Режим доступу: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/60-zhertv-molchat-gde-i-kto-v-ukraine-bolshe-vsego-zhaluetsya-na-domashnee-nasilie-infografika-1242831.html>.

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ДАТ

Квітень

- 1** День сміху
Міжнародний день птахів
- 2** Міжнародний день дитячої книги
- 4** 80 років від дня народження українського поета, прозаїка Леоніда Никифоровича Горлача (Коваленка) (1941)
- 5** 140 років від дня народження українського композитора, музикознавця, фольклориста Дмитра Миколайовича Ревуцького (1881–1941)
115 років від дня народження українського прозаїка Анатолія Івановича Шияна (1906–1989)
- 7** Всесвітній день здоров'я
- 9** 200 років від дня народження французького поета Шарля Бодлера (1821–1867)
- 11** Міжнародний день визволення в'язнів фашистських концтаборів
- 12** Всесвітній день авіації і космонавтики
День працівників ракетно-космічної галузі України
Міжнародний день польоту людини в космос. 60 років від дня першого польоту людини в космос (1961)
День скаута в Україні
- 13** 115 років від дня народження української письменниці Оксани Дмитрівни Іваненко (1906–1997)
- 15** 85 років від дня народження українського сатирика, гумориста Олега Федоровича Черногуза (1936)
- 17** Всеукраїнський день довкілля
- 18** Міжнародний день пам'яток і визначних місць

- День пам'яток історії і культури України
- 22** Міжнародний день Землі
- 23** Всесвітній день книги та авторського права
- 26** Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф. День Чорнобильської трагедії
- 30** 65 років від дня народження українського поета Павла Миколайовича Гірника (1956)

Травень

- 2** Великдень
- 5** 185 років від дня народження українського поета Сидора Івановича Воробкевича (1836–1903)
175 років від дня народження польського прозаїка Генрика Сенкевича (1846–1916)
- 7** 160 років від дня народження індійського поета, прозаїка, лауреата Нобелівської премії (1913) Рабіндраната Тагора (1861–1941)
- 8** День пам'яті та примирення
Міжнародний день Червоного Хреста і Червоного Півмісяця
- 9** День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні
День матері
60 років від дня народження українського поета, прозаїка Віктора Володимировича Неборака (1961)
- 10** 60 років від дня народження українського поета, дитячого письменника Івана Антоновича Малковича (1961)
- 14** 150 років від дня народження українського прозаїка Василя Семеновича Стефаніка (1871–1936)
- 15** День науки в Україні
Міжнародний день родини
- 16** День пам'яті жертв політичних репресій
- 18** Міжнародний день музеїв
День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу (1944)
День боротьби за права кримськотатарського народу
- 20** День вишиванки
- 21** Всесвітній день культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку
- 24** День слов'янської писемності і культури
- 29** Міжнародний день миротворців ООН
- 31** Всесвітній день без тютюну

Червень

- 1** Міжнародний день захисту дітей
Всесвітній день батьків
- 5** Всесвітній день охорони навколишнього середовища

- 7** 95 років від дня народження народного художника України, графіка та ілюстратора Анатолія Дмитровича Базилевича (1926–2005)
- 8** Всесвітній день океанів
- 10** 70 років від дня народження українського прозаїка Василя Миколайовича Шкляра (1951)
- 12** Всесвітній день боротьби проти застосування дитячої праці
- 14** Всесвітній день донора крові
210 років від дня народження американської письменниці Гаррієт Бічер-Стоу (1811–1896)
- 15** 80 років від дня народження українського кіноактора і сценариста Івана Васильовича Миколайчука (1941–1987)
- 20** День батька
- 22** День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні
- 26** Міжнародний день боротьби зі зловживанням наркотичними засобами та їхнім незаконним обігом
- 27** День молоді
- 28** День Конституції України
25 років від дня прийняття Конституції України (1996)

Липень

- 1** День архітектури України
- 3** Міжнародний день Дніпра
- 4** День Військово-Морських Сил Збройних Сил України
День Національної поліції України
130 років від дня народження українського письменника Петра Йосиповича Панча (Панченка) (1891–1978)
- 6** Всесвітній день поцілунку
- 7** Свято Івана Купала
- 8** День родини в Україні
85 років від дня народження українського письменника, гумориста Валентина Лукича Чемериса (1936–2016)
- 15** День українських миротворців
415 років від дня народження нідерландського художника Рембрандта Гарменсзона ван Рейна (1606–1669) (за іншою версією народився у 1607 році)
- 17** 175 років від дня народження Миколи Миколайовича Миклухо-Маклая, російського мандрівника українського походження з козацького роду Миклух, антрополога, етнографа, географа, дослідника народів Південно-Східної Азії, Австралії й Океанії (1846–1888)
- 20** Міжнародний день шахів
- 21** 115 років від дня народження української поетеси, літературного критика Олени Іванівни Теліги (1906–1942)

- 26** 165 років від дня народження англійського письменника, драматурга Джорджа Бернарда Шоу (1856–1950)
- 28** День хрещення Київської Русі-України
75 років від дня народження українського письменника, літературознавця, громадського діяча Михайла Федоровича Слабошпицького (1946)
- 30** Міжнародний день дружби

Серпень

- 6** Всесвітній день боротьби за заборону ядерної зброї
- 8** Міжнародний день альпінізму
- 12** Міжнародний день молоді
- 14** Медовий Спас (Маковія)
- 15** День археолога
250 років від дня народження англійського прозаїка, поета Вальтера Скотта (1771–1832)
- 19** Всесвітній день фотографії
Преображення Господнє. Яблучний Спас
- 23** Європейський день пам'яті жертв сталінізму і нацизму
День Державного Прапора України
- 24** День Незалежності України
30-річчя прийняття Акту проголошення незалежності України
- 27** 165 років від дня народження українського письменника, поета, перекладача Івана Яковича Франка (1856–1916)
80 років від дня народження українського актора театру і кіно, Героя України Богдана Сильвестровича Ступки (1941–2012)
- 29** День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України

ЗГАДАЙМО ЦІ ДАТИ

12 квітня

Досягнення України в ракетно-космічній галузі (до Всесвітнього дня авіації і космонавтики)

Українські конструктори та науковці зробили значний внесок у розвиток світової космічної науки. Саме українські вчені розвинули ідеї міжпланетних перельотів, розробляли теорію ракетної техніки. Провідну роль відіграли Південний машинобудівний завод та КБ «Південне» в Дніпрі. Тут виготовлено понад 400 штучних супутників землі.

Із початку робіт над створенням ракет-носіїв військового та цивільного призначення повсюдно використовували ресурси України. Так, українські підприємства й організації «Комунар», «Арсенал», «Моноліт», Євпаторійсь-

кий космічний центр брали участь у підготовці запуску першого штучного супутника Землі, виведеного на орбіту 4 жовтня 1957 року.

Із 60-х років підприємства України почали розробку й виробництво систем керування, бортової автоматики й інших систем і приладів для космічних об'єктів і комплексів. 12 квітня 1961 року радянська модифікована міжконтинентальна балістична ракета Р-7, обладнана приладами підприємств «Комунар» і «Арсенал», вивела на навколоземну космічну орбіту першого в історії людства космонавта Юрія Гагаріна.

Успіхи підкорення космосу були б неможливі без КБ «Південне». Саме на «Південному» розробляли космічні ракети разом із бойовими міжконтинентальними балістичними ракетами. Діяльність бюро у сфері наукових досліджень почалася в 1961 році з розробки космічних апаратів «Метеор» і «Стріла». У 1962 році ракета-носій «Космос» вивела на орбіту перший супутник дніпропетровської розробки ДС-2, а в 1967 році ракета-носій «Космос» вивела на орбіту орієнтований в атмосфері супутник «Космічна стріла».

Після розпаду СРСР без'ядерній Україні балістичні ракети стали не потрібні. Постало питання про доцільність збереження такої затратної галузі машинобудування, як космічна. Складна економічна ситуація призвела до ситуації, коли потрібно було приймати рішення, оскільки галузь була на межі. На щастя, політичної волі та здорового глузду вистачило для того, щоб зберегти цю високотехнологічну галузь. 29 лютого 1992 року Указом Президента при Кабміні було створено Національне космічне агентство України. Попри те, що після оголошення Україною без'ядерного статусу міжконтинентальні бойові ракети, розташовані на території України, знято з бойового чергування та демонтовано, а вітчизняний ракетно-космічний комплекс переорієнтовано виключно на мирні цілі, однак ще й досі чимало експертів називають «Південне» одним із лідерів світового бойового ракетобудування.

Особливо славиться Україна своїми автоматизованими системами для запуску апаратів у космос. Відсутність необхідності в перебуванні людей під час підготовки носія до запуску отримує високу оцінку навіть серед провідних спеціалістів світових ракетобудівних корпорацій.

Сьогодні Україна відома на світовому ринку своєю космічною продукцією: ракетами-носіями «Зеніт-2», «Циклон-3», «Дніпро»; космічними апаратами «Січ» і «АУОС»; апаратурою стикування «Курс» для Міжнародної космічної станції; системами прицілювання ракет, апаратурою систем керування для космічних комплексів «Союз», «Прогрес», «Протон»; унікальними об'єктами наземної інфраструктури: радіотелескопом РТ-70, контрольно-коригувальними станціями для глобальних навігаційних супутникових систем, мережею спостережень геофізичних явищ. Космічна галузь стала однією з ключових галузей національної економіки, а космічна діяльність України є складовою частиною міжнародних зусиль із дослідження та використання космічного простору.

Україна входить до п'ятірки провідних країн на ринку космічних послуг і технологій. Українська ракетно-космічна галузь охоплює 40 підприємств. Провідним центром серед них є всесвітньо відоме конструкторське бюро «Південне» та виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод». Великими досягненнями українських фахівців стало створення космічних апаратів «Січ-1», «Океан-О», «АУОС» та «Мікрон», ракетноносіїв «Зеніт-3SL», «Дніпро», «Циклон-3».

Україна має чималу кількість видатних творців та теоретиків космонавтики. Великий внесок в освоєння космічного простору зробили такі вчені, як С. Корольов, В. Челомей, М. Янгель, Ю. Кондратюк, В. Уткін.

Нині КБ «Південне» працює над проектом постійної бази на поверхні Місяця. Проект має п'ять етапів реалізації. Останній із них передбачає запуск постійної бази, на якій перебуватиме людина. Заплановано це на 2062 рік.

Вражаючі факти про українців у космічній галузі:

Факт перший. Першим і єдиним космонавтом незалежної України є Леонід Каденюк. Його політ у складі міжнародної експедиції відбувся в 1997 році і тривав 17 днів. У космосі Каденюк досліджував вплив невагомості на три види рослин – ріпу, сою та мох. Для пробудження космонавти використовують мелодії, які самі обирають. Каденюк обрав гімн України. Тому двічі за час його перебування в космосі учасники міжнародного екіпажу прокидалися під музику Михайла Вербицького. Перший космонавт України Леонід Каденюк пішов із життя 2018 року.

Факт другий. Видатними діячами радянської космонавтики (головними та генеральними конструкторами) були четверо українців.

Сергій Корольов народився в Житомирі. Під його керівництвом запущено першу міжконтинентальну балістичну ракету, перший штучний супутник Землі (обидві події в 1957 р.), відбувся перший політ Юрія Гагаріна в космос (1961 р.) і вихід людини в космос – Олексія Леонова (1965 р.).

Михайло Янгель був онуком українця, висланого з Чернігівської губернії за бунтарство на каторгу й вічне поселення. Через походження все життя його називали «хохлою». Працював у Дніпропетровську. Під його керівництвом були створені кілька класів і поколінь стратегічних бойових ракет армії СРСР. Він був головним керівником радянської космічної програми.

Володимир Челомей став одним із головних учених-консультантів у сфері ракетних двигунів в СРСР, в основному військового призначення. А після Янгеля очолив радянську космічну програму.

Двигуни Володимира Глушка стали основою ракетних систем, за допомогою яких СРСР досяг успіхів в освоєнні космосу. На цих двигунах працювали багаторазові ракетно-космічні комплекси «Енергія», «Буран», космічні кораблі «Схід», ракети-носії «Протон».

Факт третій. Першим українцем, який побував у космосі – ще до здобуття Україною незалежності – був Павло Попович. Його політ відбувся в серпні 1962 року. Політика радянської верхівки не дозволила йому стати

першою людиною в космосі: «Нас готували до першого польоту нарівні з Юрою Гагаріним. Правда, ми з Ніколаєвим (ще один кандидат) знали, що ні я, ні він першими не полетимо. Піонером у космосі згідно з тодішньою політикою повинен бути росіянин. Від цього нікуди не дінешся». Другий раз Попович літав у космос через 12 років – в липні 1974-го. За кожен із польотів українець отримав звання Героя Радянського Союзу.

Відома історія про те, як Попович виконував у космосі українську пісню. 24 роки прожив в Україні генеральний конструктор Сергій Корольов, однією з улюблених пісень якого була «Дивлюсь я на небо...». Так ось на борту корабля Попович виконав цю пісню. Він знав, що в Центрі управління польотами під час сеансу радіозв'язку присутній Корольов. Причому другу фразу Попович перефразував: «...ось я сокіл, і ось я літаю!» – замість «Чому я не сокіл, чому не літаю?»

Факт четвертий. Завдяки українцю став можливим політ на Місяць американця Ніла Армстронга. У 1928 році Олександр Шаргей (більш відомий як Юрій Кондратюк), який народився в Полтаві, опублікував роботу «Завоювання міжпланетних просторів». Під час підготовки програми «Аполлон» у Головному управлінні пілотованих польотів NASA почалася суперечка. Група керівника програми Джона Губолта пропонувала вивести корабель на навколomisячну орбіту, потім відокремити та спустити на Місяць спеціальну кабіну. Саме цю ідею, з якою згодом погодилися всі розробники, американець узяв із книги Кондратюка, яка дивом опинилася в бібліотеці Конгресу США. Губолт згадував, що коли в 1968 році спостерігав за стартом ракети, то думав про українця Юрія Кондратюка, який розрахував трасу, по якій повинні були летіти троє астронавтів.

Факт п'ятий. Мало відомо про трагічну історію молодого українського космонавта – учасника першого загону космонавтів, відібраних для перших польотів у космос. Поруч із Гагаріним, Леоновим і Поповичем був і 23-річний Валентин Бондаренко з Харкова. Із травня 1960 року він проходив підготовку до польоту на космічному кораблі «Схід». Під час одного з тренувань Бондаренку довелося 10 днів пробути в суднокамері – це було випробування тишею й самотою. Наприкінці він зняв із тіла датчики, протер їх спиртом, але необережно кинув вату на спіраль розжареної електроплитки. В умовах чистого кисню вогонь поширився по камері, яку неможливо було швидко відкрити. Лікарі 8 годин боролися за життя Бондаренка... Через 19 днів після загибелі молодого харків'янина перша людина полетіла в космос.

Факт шостий. Проєкт MarsOne – приватна ініціатива, мета якої – заснування людської колонії на Марсі. Перший запуск космічного корабля на Марс планувався на 2027 рік. Відбір майбутніх колоністів проходив серед 202 586 охочих зі 140 країн світу. Незважаючи на те, що цей політ був «квитком в один кінець», усі ці люди хотіли вписати своє ім'я в історію.

Після проходження трьох етапів відбору залишилося 100 добровольців, серед них і 27-річний інженер із Житомира Сергій Якимів. Конкурс, який

пройшов Сергій, – 2 026 осіб на місце. Якимів працював у Києві в Інституті космічних досліджень. Через малу зарплату вирішив звільнитися й присвятити себе мрії дістатися до іншої планети. Однак проєкт MarsOne збанкрутував у лютому 2019 року й був закритий.

Факт сьомий. На першій в історії художній виставці в космосі були представлені два офорти львівського художника Ігоря Подольчака. Проходила вона на російській орбітальній станції «Мир» 25 січня 1993 року. Виставка стала частиною проєкту «Мистецтво в космосі», який уперше представляв Україну на Бінале мистецтва в Сан-Паулу (Бразилія) в 1994 році. Космонавти повернули офорти на землю, поставивши на них бортову печатку. У 2014 році Подольчак за рейтингом видання Forbes був визнаний одним із 10 найбільш видатних кінорежисерів України.

Факт восьмий. Українською космічною столицею вважається Дніпропетровськ (зараз Дніпро). Саме тут знаходиться Південний машинобудівний завод, або Південмаш. Він був заснований в 1944 році як автомобілебудівний завод. Однак через 7 років був перепрофільований для серійного випуску ракет розробки Сергія Корольова. Уже в 1954 році тут почалося виробництво балістичних ракет стратегічного призначення розробки КБ «Південне» під керівництвом Янгеля. А з 60-х рр. ХХ ст. ПМЗ стає виробником ряду унікальних космічних носіїв, а також космічних апаратів. Одним із директорів заводу з 1986 до 1992 року був колишній президент України Леонід Кучма.

Використана література:

1. Космонавтика України. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/doslidzuvalikosmos/vidatni-ukraienski-doslidniki-kosmosu/kosmonavtika-ukraieni>.

2. Повзик Р. Космічна нація. 10 цікавих фактів про українців у міжпланетному просторі. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/techno/innovations/ukrajina-i-kosmos-10-faktiv-pro-osvoyennya-kosmichnogo-prostoru-ukrajincyami-93925.html>.

3. Федоров О. П. Космонавтика // Енциклопедія сучасної України: електронна версія / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. – К.: Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3860.

26 квітня

Пам'ять як попередження на майбутнє (до 35-х роковин Чорнобильської катастрофи)

26 квітня 1986 року – день найбільшої в історії людства техногенної катастрофи. Під час експерименту на 4-му реакторі Чорнобильської атомної електростанції сталися два вибухи. В атмосферу Землі вирвалася хмара радіоак-

тивного пилу. Вітер поніс на північний захід небезпечні радіоактивні ізотопи, які осідали на землю, проникали у воду. За числом потерпілих від аварії Україна займає перше місце серед колишніх республік Радянського Союзу. На долю Білорусі припало близько 60 % шкідливих викидів. Від радіаційного забруднення сильно постраждала також і Росія. Потужний циклон проніс радіоактивні речовини територіями Литви, Латвії, Польщі, Швеції, Норвегії, Австрії, Фінляндії, Великої Британії, а пізніше – Німеччини, Нідерландів, Бельгії.

35 років минуло з моменту аварії на Чорнобильській АЕС, але її наслідки залишаються предметом обговорення світової наукової спільноти. За визначенням UNSCEAR і ВООЗ, Чорнобильська катастрофа віднесена до аварій ядерних об'єктів найвищого рівня.

Аварія на Чорнобильській АЕС призвела до непоправних медичних, економічних, соціальних і гуманітарних наслідків. За екологічними наслідками аварія переросла у планетарну катастрофу: радіоактивним цезієм було забруднено 3/4 території Європи.

На той час керівництво Радянського Союзу проголосило гласність і відкритість. Однак надзвичайна ситуація на ЧАЕС засвідчила фальшивість гасел. Розуміючи, що екологічна катастрофа такого масштабу матиме негативні наслідки для комуністичного режиму, керівництво СРСР обрало курс на її замовчування. Уся інформація про Чорнобильську катастрофу одразу опинилася під ідеологічним контролем КППС і КДБ. Щоб продемонструвати, буцімто ніякої небезпеки радіації немає, партійне керівництво не відмінило першотравневу демонстрацію. На Хрещатик за п'ять днів після аварії вивели сотні тисяч людей, у тому числі школярів. Наступного дня всі газети рясніли парадними повідомленнями. Тим часом на вкрай обережні поради від міністра охорони здоров'я щодо заходів безпеки спромоглися аж 9 травня!

Українська діаспора після аварії на ЧАЕС виявили високу громадянську позицію та активність у світі. Вона організовувала демонстрації, готувала звернення до урядів західних держав, збирала матеріали про трагедію. Закордонний провід Української головної визвольної ради у вересні 1986 року доклав значних зусиль, аби питання Чорнобиля внести на розгляд ООН.

Чорнобильська катастрофа стала одним із каталізаторів розпаду СРСР. Спроби Москви приховати правду про її наслідки, недостатні заходи безпеки й допомоги потерпілим похитнули віру в «гуманність» комуністичної ідеї навіть у найлояльніших прихильників. Радянська влада продемонструвала кричущу безвідповідальність за долі людей.

У післяаварійний період посилилися екологічні та національно-демократичні рухи, передусім в Україні. 26 квітня 1988 року в Києві відбулася перша несанкціонована демонстрація під гаслами «Геть АЕС з України», «Не хочемо мертвих зон», «АЕС – на референдум», «Промисловість, землю, воду – під екологічний контроль», «Кожному – персональний дозиметр». У

багатьох регіонах як на сході, так і на заході люди виходили на акції протесту проти будівництва нових та експлуатації старих атомних електростанцій.

Чорнобильська катастрофа в цифрах і датах:

1977 року запустили перший блок Чорнобильської АЕС.

2 роки пропрацював четвертий енергоблок ЧАЕС – на повну потужність його запустили 1984 року. Це був «наймолодший» і найсучасніший реактор.

2 дні світ нічого не знав про вибух.

30 співробітників АЕС загинули внаслідок вибуху або гострої променевої хвороби протягом кількох місяців із моменту аварії.

500 тисяч людей померли від радіації, за оцінками незалежних експертів.

8,5 мільйонів жителів України, Білорусі, Росії в найближчі дні після аварії отримали значні дози опромінення.

90 784 особи було евакуйовано з 81 населеного пункту України до кінця літа 1986 року.

Понад 600 тисяч осіб стали ліквідаторами аварії – боролися з вогнем і розчищали завали.

2 293 українських міст і селищ із населенням приблизно 2,6 мільйона людей забруднено радіоактивними нуклідами.

200 тисяч квадратних кілометрів – на таку територію поширилася дія радіації. Із них 52 тисячі квадратних кілометрів – сільськогосподарські землі.

10 днів – із 26 квітня до 6 травня – тривав викид активності з пошкодженого реактора на рівні десятків мільйонів кюри на добу, після чого знизився у тисячі разів. Фахівці називають цей період активною стадією аварії.

11 тонн ядерного палива було викинуто в атмосферу внаслідок аварії на 4-му енергоблоці Чорнобильської АЕС.

26 квітня – жовтень 1986 року – Чорнобильська АЕС не працювала. У жовтні 1986-го 1-й і 2-й енергоблоки було знову введено в експлуатацію; у грудні 1987 року відновив роботу 3-й. 4-й енергоблок не запрацював.

1991 рік – на 2-му енергоблоці сталася пожежа, унаслідок якої була заблокована робота цього реактора.

Грудень 1995 року – підписання меморандуму між Україною та країнами «Великої сімки» й Комісією Європейського Союзу, відповідно до якого почалася підготовка програми повного закриття станції.

15 грудня 2000 року – Чорнобильську атомну електростанцію зупинено повністю.

Вересень 2010-го – закладка фундаменту під новий саркофаг над зруйнованим 4-м енергоблоком, у квітні 2012-го стартувало будівництво арки, що мала накрити 4-й енергоблок, – «Укриття», у жовтні 2011 року на майданчику комплексу «Вектор» почалося будівництво Централізованого сховища відпрацьованих джерел іонізуючого випромінювання.

29 листопада 2016 року завершили насування арки над 4-м енергоблоком.

Чорнобильська катастрофа в кінематографі:

- «У суботу» (2011): <https://cutt.ly/OtZZtST>
- «Метелики» (2013): <https://cutt.ly/AtZLaYm>
- «Чорнобильська трагедія: люди в тоталітарній імперії. 1 серія» (2017): <https://cutt.ly/ptZZhug>
- «Чорнобильська трагедія: люди в тоталітарній імперії. 2 серія» (2017): <https://cutt.ly/otZZzek>
- «Земля Забуття» (2011): <https://cutt.ly/wtZL7WI>
- «Чорнобильська трагедія – біль України» (2017): <https://cutt.ly/stZL8um>
- «Голоси Чорнобиля» (2016): <https://cutt.ly/mtZL6dP>
- «Лазуровий пил. Чорнобиль» (2016): <https://cutt.ly/QtZLrgR>
- «Розщеплені на атоми» (2016): <https://cutt.ly/rtZLLAO>
- «Чорнобиль. За хвилину до катастрофи» (2005): <https://cutt.ly/btZLTzM>
- The Best Documentary. Chernobyl Documentary (2016): <https://cutt.ly/ItZLmiT>
- The story of Chernobyl's New Safe Confinement (2019): <https://cutt.ly/FtZLQ7c>
- «Чорнобиль. Точка часу» (2016): <https://cutt.ly/gtZLttg>
- The Real Chernobyl / «Справжній Чорнобиль» (2019): <https://cutt.ly/YtZL9uK>

Використана література:

1. Гродзинський Д. М. Катастрофа на Чорнобильській атомній електростанції // Енциклопедія сучасної України: електронна версія / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. – К.: Ін-т енциклопед. досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=11184.

2. Інформаційні матеріали до річниці аварії на Чорнобильській АЕС // Український інститут національної пам'яті. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/zhurnalistam/informaciyni-materialy-do-richnyci-avariyi-na-chornobylskiy-aes>.

9 травня

Жінки і війна

(до Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні)

У Другій світовій війні, що тривала шість років, брала участь 61 країна з населенням 1,7 млрд осіб. Воєнні дії велися на території 40 держав. Війна завдала людству величезних страждань. Особливо масштабними були втрати на території СРСР, де відбувалися найзапекліші бойові дії. Із 60 млн загиблих у війні майже половина були громадянами СРСР. Червона армія розгромила 607 дивізій країн гітлерівського блоку (у 4 рази більше, ніж союзники), знищила 75 % їхньої бойової техніки. Від червня 1941 по жовтень 1944 р.

центральною ділянкою всього європейського театру воєнних дій Другої світової війни була територія України, яка зазнала у зв'язку з цим величезних матеріальних і людських втрат.

Жінки в СРСР не були військовозобов'язаними, хоча військове законодавство передбачало в разі потреби обов'язкове залучення жінок у ряди Червоної армії для несення служби в допоміжних військах. А пізніші колосальні втрати радянських військ призвели до того, що в 1942 році в СРСР була проведена масова мобілізація жінок на службу в діючу армію і в тилі з'єднання.

Якщо казати про чисельність жінок, які брали участь у військових діях, то слід окреслити, що в роки війни було підготовлено 300 тисяч медичних сестер, понад 900 тисяч сандружинниць, у військах протиповітряної оборони служили 300 тисяч жінок. За роки війни було підготовлено 222 тисячі жінок «бійців-спеціалістів»: мінометниць, станкових і ручних кулеметниць, автоматниць, снайперів, зв'язківців, фахівців дорожньо-експлуатаційних служб. Якщо скласти ці цифри, то вийде 1 722 тисячі. Це без врахування жінок в авіації, на флоті, у бронетанкових військах, артилерії, піхоті, навіть у кавалерії. Десятки тисяч жінок служили військовими лікарями, розвідницями, водіями, штабістами, кухарями та ін. Тобто чисельність жінок, які носили воєнну форму, – не менша 2–3 мільйонів. До того ж були сотні тисяч жінок в ополченні, у партизанських загонах, у підпіллі.

На окупованих територіях на жіночі плечі ліг тягар підпільної боротьби. Масово жінок використовували для праці в тилу на військових підприємствах, сільськогосподарських роботах, будівництві протитанкових ровів, окопів, бліндажів. Тисячі їх примусово вивезено в Німеччину для виснажливих робіт.

Уже з липня 1941 року починається формування жіночих авіаційних полків. Для того щоб одержати направлення на фронт, необхідно було за короткий строк вивчити тактику бою, штурманську справу, оснащення літаків. Багато жінок і дівчат служило в частинах протиповітряної оборони. Так, наприклад, у Київському корпусному районі ППО понад 870 жінок і дівчат служило молодшими командирами.

Найбільше серед жінок Героїв Радянського Союзу було льотчиць. Цього високого звання удостоєні 83 жінки-льотчиці. Серед них – 25 льотчиць, що служили в жіночому авіаційному полку – так званих «Нічних відьмах». Одна з них – українка Поліна Володимирівна Гельман.

Багато жінок отримали звання Героїв Радянського Союзу. Так, за форсування Дніпра на південь від с. Пекарі Канівського району Черкаської області серед перших звання Героя одержала санінструктор 667-го стрілецького полку 218-ої стрілецької дивізії старший сержант медичної служби Зінаїда Олександрівна Самсонова. На Букринському плацдармі за 26–27 вересня 1943 року вона під ворожим вогнем винесла 30 поранених бійців і сама евакуювала їх на лівий берег.

Яскравими прикладами участі жінок у розвідці є Н. Т. Гнилицька, М. О. Фортус, М. М. Бобирєва, А. Ф. Жукова Так, М. М. Бобирєва відзначилася тим, що працювала секретарем у німецькому штабі в місті Вінниця. До її рук потрапляла таємна інформація, яку вона передавала партизанам і підпільникам. Перед відступом фашистів Марії вдалося добути та сховати важливі документи. Потім працювала у складі розвідувально-диверсійної групи, десантувалася поблизу міста Краків.

Але більшість жінок все-таки перебували не на фронті, а на окупованій території. Так само як і в тилу жінка на окупованій території поступово починає перебирати на себе чоловічі функції, виконувати роботу, яка під час мирного життя їй не притаманна. Робочий день на польових роботах тривав із 5–6-ої години ранку до 6–7-ої години вечора. Польові роботи виконували в основному вручну, без застосування техніки та механізмів. За невихід на роботу, невиконання норми виробітку, розпоряджень керівників господарств щодо винних уживали суворих покарань.

Героєм Радянського Союзу стала харків'янка Валентина Гризодубова. 1938 року вона у складі екіпажу літака АНТ–37 разом із Поліною Осипенко та Мариною Расковою за 26 годин пододала відстань від Москви до Далекого Сходу у майже 6,5 тисяч кілометрів, що на той час було світовим рекордом. У роки війни Валентина Степанівна командувала жіночим бомбардувальним полком далекої дії, виконала понад 200 бойових вильотів. Полк завдавав ударів по ворожих об'єктах, доставляв вантажі для українських партизанів, його льотчиці переправили в тил понад чотири тисячі поранених і дітей. У повоєнні роки Валентина Гризодубова очолила створення науково-дослідного й випробного центру з розробок новітніх електронних систем для літаків. Ця її праця була відзначена званням Героя Соціалістичної Праці, вона була єдиною жінкою, удостоєною двох таких найвищих звань.

Учасницею Параду Перемоги в червні 1945 року була українка, Герой Радянського Союзу Марія Доліна, випускниця Нікопольського аероклубу. Першу подяку від командира винищувальної авіаційної дивізії отримала 15 липня 1941 року за те, що вночі перегнала за Дніпро літак і посадила наосліп під Кам'янкою. А загалом вона за роки війни здійснила 282 бойові вильоти, з них 72 – на пікувальних бомбардувальниках. Останній виліт у небо війни командир авіаційної ескадрильї майор Марія Доліна здійснила 9 травня 1945 року...

Марія Щербаченко, санітар стрілецького полку, однією з перших форсувала Дніпро, понад 10 днів перебувала на плацдармі, врятувала життя 112 бійцям та командирам. За цей подвиг у 1943 році Марії Захарівні було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Людмила Павличенко – снайперка під час Другої світової війни, Герой Радянського Союзу. Людмила – найвідоміша жінка-снайпер у всесвітній історії. На її рахунок – 309 смертоносних влучень (підтверджених) у рядових і

офіцерів армії противника. Про цю видатну жінку з непереможним характером знято художній фільм «Незламна».

У роки війни Олександра Шулежко врятувала від смерті й голоду 102 дитини; із них 25 були євреями. Вона зуміла організувати притулок для дітей-безхатченків у Черкасах та приймала усіх без винятку. Поміж інших дітей з'явилися й єврейські. Їх записували як українців, греків, вірмен або татар залежно від особливостей зовнішності. До 1968 р. її підозрювали у співпраці з нацистами. Натомість вихованці жінки завжди тепло згадували свою другу маму. Олександра Шулежко померла 1994 р. Через рік їй присвоїли почесне звання Праведник народів світу.

Завалій Євдокія (1924–2010). Єдина жінка-командир взводу морської піхоти в роки Другої світової війни, гвардії полковник. Коли розпочалася війна, Євдокії було всього 17 років. 25 липня 1941 року велися бої за її рідне місто Новий Буг. Під бомбардуванням дівчина перев'язувала поранених бійців і командирів. Коли ж 96-й кавалерійський полк, що захищав місто, став відступати, Євдокія вмовила командира, щоб забрав її з собою.

Після того як Євдокія взяла в полон німецького офіцера, її направили у відділення розвідки, командиром якого вона згодом стала: в одному з боїв командир взводу, у якому служила Євдокія, був убитий, і вона підняла бійців в атаку. На чолі взводу Євдокія Завалій брала участь у боях за Севастополь, Сапун-гору, Балаклаву, Керч та ін. Під час Будапештської наступальної операції Завалій зі своїм взводом, пробравшись завдяки кисневим подушкам через каналізацію, захопила бункер німецького командування. Серед полонених виявився німецький генерал. За цю операцію Євдокію нагородили орденом Червоного Прапора.

Баташева Геня (1924–1999). Єврейка, яка врятувалася під час розстрілів у Бабиному Яру, після війни працювала бухгалтером. На час початку розстрілів у Бабиному Яру Гені Баташеві було 17 років. Усіх її рідних розстріляли, а вона разом з іншою 14-річною єврейською дівчинкою Марією Пальті переконала німців, що вони не єврейки. Дівчата місяць переховувалися в подруги Гені – Ольги Луцеевої. Згодом підпільники з групи Володимира Кудряшова переправили їх до лінії фронту. У тилу дівчата працювали на різних, часом складних роботах. Після закінчення війни батько Гені Баташевої повернувся з фронту до Києва, згодом сюди ж приїхала й сама Геня. Вона стала одним із небагатьох свідків злочинів нацистів – розстрілів у Бабиному Яру, героїнею фільмів «Бабин Яр – уроки історії» (1981), «Шолом, мир вам!» (1990), «Дорога довжиною в півстоліття» (1991).

Октябрська Марія. Після загибелі на фронті чоловіка, комісара стрілецької дивізії І. Ф. Октябрського, звернулась до Наркома оборони з проханням на власні заощадження збудувати танк і на ньому знищувати німців. Закінчила курси механіків-водіїв танка. У діючій армії з жовтня 1943 р. Механік-водій танка «Бойова подруга» 26-ї гвардійської танкової бригади гвардії сержант Октябрська в бою за с. Нове 20 жовтня 1943 року в числі перших увір-

валась на позиції противника. Поранена, на підбитому танку три доби вона перебувала під вогнем противника. Відремонтувавши танк, повернулась у свій батальйон. У бою в ніч на 18 січня 1944 року біля с. Кринки знищила дві гармати. Машина була підбита, Октябрська отримала тяжке поранення, і 15 березня 1944 року померла від ран у фронтовому госпіталі в Смоленську.

Друга світова війна так чи інакше торкнулася практично всіх жінок на теренах Центрально-Східної Європи, змусивши їх певним чином реагувати на відповідні драматичні зміни звичного способу життя.

І зараз жінки продовжують стояти пліч-о-пліч із чоловіками на захисті своєї Батьківщини. Понад 3 500 наших співвітчизниць беруть участь в Операції об'єднаних сил та забезпеченні її проведення.

Використана література:

1. Коваль М. В. Друга світова війна 1939–1945 // Енциклопедія історії України: Т. 2 / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Наук. думка, 2004. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Druga_svitova_viyna_1939_1945.

2. Рудий В. Жіночі історії війни: вони боролися за українську землю. – Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/news/2016/05/06/Jino4i_istorii.pdf.

3. Українські жінки в Другій світовій війні: декілька історій // Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://dsvv.gov.ua/zvyazky-z-hromadskistyuu/spruyannya-rozvytku-hromadskoho-suspilstva/ukrajinski-zhinky-v-druhij-svitovij-vijni-dekilka-istorij.html>.

10 травня

Український поет, дитячий письменник Іван Малкович (до 60-річчя від дня народження)

Відкрите обличчя, ніжна, майже дитяча усмішка, світло-русяве волосся, що спадає на плечі з-під капелюха, довгі пальці музиканта. А ще – делікатність в усьому: у жестах, у розмові. Це – Іван Антонович Малкович, самобутній поет гуцульського краю, видавець, власник і директор видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

Іван Малкович народився 10 травня 1961 року в селі Нижній Березів на Косівщині, Івано-Франківська область. В Івано-Франківську закінчив музичне училище за класом скрипки (1980). Дитя Карпатських гір, Іван Малкович із ранніх літ вбирав їхню красу, захоплювався грою троїстих музик, особливо скрипаля Киселейчука, голос скрипки якого здавався хлопцю неповторним і найкращим із-поміж усіх музичних інструментів. А ще Іван ріс надзвичайно доброю, враз-

ливою і спостережливою дитиною. Вірші талановитий хлопчина почав писати ще в шкільному віці. Приходив до редакції обласної молодіжної газети, несміливо відчиняв двері й тихо казав: «А я вірш приніс... Написалося!» 19-річним юнаком на всеукраїнському семінарі молодих авторів його було обрано найкращим поетом. «Увесь літературний Ірпінь кілька днів величав мене “королевичем молоді поезії”, тож моєму юнацькому щастю не було меж... Ми захлиналися своїми й чужими віршами, а я до півночі, до крові на пальцях, грав на гітарі і співав призабутих гуцульських і лемківських пісень...», – згадував поет.

1985 року закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (факультет філології). Працював у школі вчителем української мови та літератури, редактором дошкільної літератури у видавництві «Веселка». 1984 року побачила світ його перша поетична збірка «Білий камінь» (видавництво «Молодь»), яка позитивно була сприйнята відомими українськими письменниками – Ліною Костенко, Дмитром Павличком, Іваном Драчем. Свою творчу кар'єру Іван Малкович продовжив у видавництві «Молодь», журналі для дітей «Соняшник», редакції дитячих програм студії «Укртелефільм». 1987 року Іван Малкович став наймолодшим членом Спілки письменників у колишньому СРСР. У цей період виходять друком його друга («Ключ») і третя («Вірші») збірки лірики.

Поетична збірка «Із янголом на плечі» побачила світ у 1997 р. Вірші Івана Малковича входять до літературних (вітчизняних і перекладних) антологій, хрестоматій, шкільних підручників. Їх перекладають на музику Марія Бурмака, Віктор Морозов, Тарас Чубай та інші композитори й виконавці. Рядками з його поезій називають вечори. За його сценаріями проводять свято Святого Миколая. А на Різдво і Старий Новий рік він сам ходить із вертепом та Маланкою. Іван Малкович був одним з організаторів першого пісенного фестивалю «Червона рута» в Чернівцях у 1989 році.

Ось як написав про нього Дмитро Павличко: «...Він має музичну освіту, що благодатно відбивається на його творах. Літературними вчителями цього автора можна назвати Євгена Плужника та Богдана-Ігоря Антонича. Але, приглянувшись уважніше до його поезії, побачимо, що в нього є третій і, можливо, найголовніший наставник – Павло Тичина. Вчитися для Івана Малковича – як, зрештою, для кожного справжнього митця – не значить наслідувати у письмі, а бути подібним лише у світовідчужанні, в жаданні певної естетичної досконалості... Але ж це поет, цілком своєрідний, справдешний. Його варто знати вже хоч би за те, що він в жодному слові своєму не покривив почуттям, що він дуже цільний у тому настрої, котрий можемо назвати уболінням за добротою, лагідністю життя, що він у кожному образі являє свіжість і вишуканість...»

Автор-упорядник понад 30 книжок для дітей, зокрема «Українська абетка», «Улюблені вірші». Живе і працює в Києві. Із 1992 р. – власник і директор приватного дитячого видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», права на

книжки якого купили відомі видавництва з одинадцяти країн світу. Тиражі видавництва становлять мільйони книжок. Деякі з них завойовували гран-прі та займали перші місця на Всеукраїнському форумі видавців у Львові та в рейтингу акції «Книжка року». Книги цього видавництва «Снігова королева», «Казки туманного Альбіону», «Абетка», «Аліса в країні чудес», «Вінні-Пух», «Тореадори з Васюківки» – справжні витвори поліграфічного мистецтва.

Легенди й казки гір, таємничі вірування предків, безперечно, накладали відбиток на світогляд поета. Це засвідчує перша книжка його лірики – «Білий камінь», головними героями якої були чугайстри (добрі духи лісу, які рятують людей, коли вони заблукають у горах), мольфари та інші персонажі гуцульських міфів. Високохудожня книжка віршів молодого поета припала до серця багатьом шанувальникам слова. Ця збірка водночас є збіркою-біографією, збіркою-освідченням і збіркою-надією. Досить прочитати поезію «Подорожник», і відкриється дитяча душа поета, яка в прагматичному й жорсткому світі ніколи не подорослішає, бо внутрішньо не сприймає байдужості, користоловства.

Очевидно, не випадково видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», засноване Іваном Малковичем, спеціалізується на книгах для дітей. Як незмінний директор, поет бачить продукцію свого видавництва як таку, що здатна конкурувати з книгами, виданими не тільки в Україні, а й за кордоном.

Серед найкращих творів митця – поезія «Антонич». У ній образно сказано про роль визначного українського поета в житті краян. Дійство у творі відбувається за законами казки. Із горіха, наче з яйця-райця, виходять земляки Богдана-Ігоря Антонича – збідовані, нещасні, чорні від праці й злиднів, позбавлені Божої опіки. Проте ціною власного життя поет спрощається на те, щоб дати лемкам право на майбутнє, зробити їхнє життя достойним їх добрих і щирих душ, уміння цінувати прекрасне, творити шедеври мистецтва.

Лірика Івана Малковича з роками стає все більш афористичною та художньо досконалою. Його ліричні герої – мудрі й тонкі натури, які усвідомлюють, наскільки нетривкий наш світ, а тому глибоко вірять у Бога і в те, що в кожній особі закладено дуже багато хорошого, світлого, – і тільки розвиваючи кращі людські риси, ми порятуємо планету від катастрофи.

Вірші Івана Малковича перекладено англійською, німецькою, італійською, російською, польською, бенгальською (Індія), литовською, норвезькою, грузинською, словацькою, словенською мовами.

Іван Малкович відзначений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2000 рік), орденом «За заслуги» III ст. (2009 рік), удостоєний літературних премій «Благовіст» (1996 рік) та ім. В. Свідзінського (2016 рік).

2012 р. Іван Малкович став «Людиною десятиліття» в Рейтингу журналу «Кореспондент», а видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» разом із компанією «Київстар» та іншими увійшло до п'ятірки Рейтингу журналу «Компаньон» «Компанії, які надихають».

Книга Івана Малковича «Подорожник з новими віршами» («А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2016 рік) здобула Національну премію України імені Тараса Шевченка в номінації «Література, публіцистика, журналістика».

Івана Малковича вважають одним із найкращих сучасних поетів, а його видавництво – найуспішнішим в Україні. Це означає, що як митець і громадянин Іван Антонович реалізує себе багатогранно і щедро.

Використана література:

1. Іван Антонович Малкович // Українська література: електронна бібліотека. – Режим доступу: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/m/malkovich-ivan/1505-ivan-malkovich-biografiya>.

2. Малкович Іван Антонович // Бібліотека української літератури. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=3490>.

3. Малкович Іван Антонович // Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка. – Режим доступу: <http://knpu.gov.ua/content/%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87-%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BD-%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>.

4. Гарнашинська Л. Б. Малкович Іван Антонович // Енциклопедія сучасної України: електронна версія / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. – К.: Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2006. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=63143.

20 травня

Вишиванки – віддзеркалення душі української нації (до Дня вишиванки)

У національному одязі кожної країни відображена свідомість нації, її естетичний ідеал, прагнення та цінності. У цьому сенсі український національний костюм є багатограним явищем. У ньому поєднані такі риси, як слов'янська душа, східна любов до яскравих кольорів та західна нотка витонченої елегантності.

Характерні риси вбрання українців:

- простота фасону, у якому поєднуються краса та практичність;
- оздоблення великою кількістю яскравих декоративних елементів;
- використання лише натуральних тканин;
- гармонійне доповнення вбрання оригінальними аксесуарами.

Для чоловічого костюма характерні строгі геометричні орнаменти, які символізували мужність та сміливість, а український жіночий одяг прикрашали витонченими візерунками зі складним сплетінням ліній. Дитяче вбрання розшивали дещо простішим орнаментом.

Українська вишиванка, нарівні з українською писанкою, є одним із яскравих символів української культури. До того ж, одягаючи вишиту сорочку, людина демонструє не тільки її красу й унікальність, але й засвідчує свою належність до віковичної української культурної традиції.

Історія вишиванки своїми витокami сягає в незапам'ятні часи. Українську сорочку, прикрашену орнаментованою вишивкою, протягом багатьох століть носили в Україні як елемент повсякденного та святкового одягу. За словами істориків, перші зразки вишивки на території України з'явилися ще за доби скіфів (VII–III ст. до н. е.). За свідченням знаменитого давньогрецького історика, географа і мандрівника Геродота, елементами вишивки був прикрашений одяг скіфів, які проживали в наших землях в період VIII ст. до н. е. – IV ст. н. е. Знаменитий арабський мандрівник X ст. у своїх розповідях також згадує про русів, які носили вишитий одяг.

Вишиванка вважається оберегом від усього лихого, що може статися в людському житті. Вона є символом краси та міцного здоров'я, а також щасливої долі. В Україні вишиванка символізує родинну пам'ять, вірність та любов у сім'ї.

Цікаві факти про вишиванку:

– вишиванка – це святковий, а не повсякденний одяг. У будні українці носили так звані «буденки» – непомітні сорочки, а на свята вдягали вишиті сорочки;

– вишиванку носили насамперед із сакральною метою, як оберег, захищаючи частини тіла, незакриті одягом. Деякі вишиванки спочатку створювали як ритуально-обрядові;

– своїми особливими вишиванками може похвалитися не тільки кожен регіон України, а навіть окремі села. Сорочки можуть відрізнятися за фасоном, кольором та візерунком;

– раніше вишивання було виключно жіночим заняттям. Традиційно, перш ніж почати вишивати, дівчина постилася, молилася і мила руки. Зараз вишивають не тільки жінки, а й чоловіки;

– вишивання однієї сорочки може займати від двох тижнів до трьох років – залежно від складності технік.

Відомо більше ста технік накладання стібка, але в кожній з них характерні особливості для своєї місцевості. Іноді достатньо одного погляду на візерунок і колірну гаму, щоб з упевненістю визначити, звідки «коріння» вишиванки:

- Чернігівські майстрині славляться вишивкою білим по білому й орнаментами, що поєднують червоні й чорні нитки. Особливість чернігівських вишиванок – вишивка дрібними стібками. Чернігівські вишивальниці одні з небагатьох в Україні використовують бісер, вражаючи різноманітністю геометричних та рослинних візерунків.

- Волинській вишиванці притаманні нехитрі візерунки червоною ниткою на білому та сірому лляному полотні.

- На Слобожанщині вишивають «хрестиком» грубими нитками. Тому візерунки на вишиванках здаються рельєфними.

- Майстринь із Київської області виділяють за вишивкою зображень квітів хмелю, грон винограду, шишок, шестипелюсткових розеток, ромбів і квадратів. У їх роботах переважають червоні й білі кольори. Щоб виділити окремі елементи орнаменту, вони обшивають їх чорною ниткою.

- Подільський орнамент рясніє яскравими фарбами. Характерна особливість – основний візерунок виконаний в одному кольорі, дрібні деталі вишиті різнокольоровими нитками.

- У Тернопільській області вишивають щільними стібками, використовуючи бавовняні нитки. Ви впізнаєте тернопільську вишиванку за орнаментом усього рукава сорочки. Найчастіше використовують тільки червоний або чорний колір, але обшивають малюнок ниткою контрастного кольору. Тому вишивка виходить опуклою, із виразним узором.

- Карпатська (гуцульська) вишивка – найяскравіша. Відрізняється різноманіттям зображень тварин, квітів і геометричних фігур у поєднанні один з одним на білому тлі. Майстрині створюють композиції в червоній, жовтій і зеленій гамі, надаючи виробу золотистий блиск.

- На Буковині вишивають дрібним хрестиком, крученим швом або білою гладдю з використанням срібних і золотих ниток, шовку, вовни й бісеру.

- У закарпатських вишиванках переважає зигзагоподібний орнамент червоно-чорної палітри кольорів.

Усі вишиванки мають деяку схожість між собою, оскільки орнаменти, які використовуються для їх прикрашання, поділяють на декілька видів:

- геометричний орнамент (лінії, ромби, трикутники, хрести та інші фігури);

- рослинний орнамент (квіти, листя, гілки, дерева);

- тваринний орнамент (зображення різних тварин, птахів, риб або їх окремих елементів – очей, рогів, кігтів).

Така різноманітність орнаментів з'явилася неспроста, оскільки візерунки на одязі виконували не лише декоративну функцію, а ще й містичну. Вишиванка була не простим елементом одягу: вона відігравала роль оберегу. Вишиті сорочки носили чоловіки, жінки, діти, і для кожного підбирався певний візерунок зі своїм сакральним значенням.

Наші предки шанували стихії природи й поклонялися їм. Найбільш поширеними елементами вишивки були символи, які позначають стихії сонця та води. Сонце зображували у вигляді восьмикутної зірки або свастики, а воду – у вигляді хвилястих ліній. Ці символи слугували захистом від злих сил.

Ще одним поширеним символом є ромб із крапкою в центрі, який символізує плодючість. Український одяг із зображенням ромбів одягали подружжя, які хотіли стати батьками.

На сорочках часто зображували один з українських національних символів – калину. Калина вважається уособленням вогненної трійці – Сонця, Мі-

сяця та зірок. Червоний колір калини символізує кров нації та безсмертя роду. На чоловічих вишиванках можна зустріти зображення дуба. Дуб символізує чоловічу силу, енергію життя та розвитку. Візерунки з дубовим листям та жолудями дружини часто вишивали на одязі чоловіків.

Символом щасливого сімейного життя є виноград. Виноградні грона зображували не тільки на сорочках, але й на рушниках та скатертинах. Барвінок, який часто можна побачити на вишивках, символізує молодість, цілеспрямованість, розвиток. Хміль має приблизно таке ж значення. Сорочки із зображенням барвінку та хмелю, як правило, виготовляли для молодих парубків та дівчат.

Червоний мак на вишивці вважається оберегом роду та захистом від зла. Якщо в родині були загиблі воїни, жінки з цієї родини зображували на своєму одязі маки у пам'ять про них. Троянда уособлює любов і милосердя, соняшники символізують життя, енергію, щастя.

День вишиванки не є офіційним, але відзначають його не тільки в Україні, а й за її межами. Свято відзначають у третій четвер травня.

Свято започатковано з ініціативи студентської молоді факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Засновницею свята вважають студентку Лесю Воронюк. Саме вона запропонувала одногрупникам та іншим студентам обрати один день і всім разом одягнути вишиванки.

Спочатку свято існувало й відзначалося у вузькому колі, але у 2014 році воно вийшло не тільки за межі гуртка свідомого українського студентства, а й за межі самої України. Третій четвер травня обраний не випадково. Засновники акції наполягають на тому, аби День вишиванки припадав саме на будень, а не на вихідний, наголошуючи, що вишиванка – органічна складова життя та культури українців, а не вкритий нафталіном артефакт.

День вишиванки – поки ще не офіційне й відносно нове народне свято, яке на сьогодні набуло всеукраїнських масштабів. До свята долучилися діаспора, а також прихильники України по всьому світу. Загалом акцію підтримують у щонайменше 60 країнах світу. Свято має на меті зберегти та популяризувати народні традиції створення й носіння вишитого українського одягу.

Долучитися до святкування Дня вишиванки не складно – варто лише прийти на роботу або навчання в українській вишитій сорочці.

Використана література:

1. Вишиванка – яскравий символ української культури. – Режим доступу: <https://www.armyfm.com.ua/vishivanka---yaskravij-simvol-ukrainskoi-kulturi/>.
2. Сакральна символіка української вишиванки. – Режим доступу: <https://vzhe-vzhe.com/blog/religious-symbols-ukrainian-embroidery/>.
3. Українська вишивка: значення символів. – Режим доступу: <https://f.ua/ua/articles/ukrainskaya-vyshivka-znachenie-simvolov.html>.

4. Український національний одяг: від історії до сучасності. – Режим доступу: <https://vzhe-vzhe.com/blog/ukrainian-national-clothes/>.

15 червня

Карпатський смолокип (до 80-річчя від дня народження Івана Миколайчука)

34 ролі в кіно, 9 сценаріїв та 2 режисерські роботи. Його називали обличчям і душею українського поетичного кіно, аристократом духу, блискучим самородком.

Народився український кіноактор, кінорежисер, сценарист Іван Васильович Миколайчук у с. Чортория Кіцманського району Чернівецької області 15 червня 1941 р. в багатодітній селянській (13 дітей) сім'ї прохідника-залізничника. Нині в селі відбудували батьківську хату Миколайчуків, облаштувавши під музей-садибу.

Грав у сільському самодіяльному театрі. Першу свою роль Іван зіграв у 12 років. І була це роль старого Івана, батька Софії, у виставі «Безталанна» за п'єсою Михайла Старицького. У селі існувала своя театральна трупа, яка майже щомісяця ставила спектаклі, але чоловіки навідріз відмовилися грати старого німецького солдата. Вистава витримала 36 показів протягом трьох років.

Закінчив середню школу в с. Брусниця (її дерев'яне приміщення збереглося, а в новому приміщенні тепер діє музей І. Миколайчука). У 1957 році закінчив Чернівецьке музичне училище за спеціальністю «хормейстер художньої самодіяльності». Гарно співав, добре грав на сопілці, роялі, цимбалах, скрипці, баяні, трубі, арфі. У 1961 р. закінчив театр-студію при Чернівецькому українському музично-драматичному театрі ім. О. Кобилянської.

29 серпня 1962 р. одружився. Зі своєю дружиною, Марією Карп'юк, Іван познайомився в 1958 році під час навчався в театрі-студії. Це було кохання з першого погляду. Через чотири роки вони побралися – для цього Марія навіть відмовилася від гастролей до Белграда, куди мала їхати з хором Вірьовки. Після фільму «Тіні забутих предків» Миколайчук називав дружину Марічкою.

Із 1963 по 1965 рр. – навчання на кіноакторському факультеті Київського інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (майстерня В. Івченка). У кіно дебютував ще студентом – у курсовій режисерській роботі Леоніда Осики «Двоє».

Загальне визнання Миколайчукові принесли ролі молодого Тараса Шевченка у фільмі «Сон» та Івана Палійчука у «Тінях забутих предків». Знімався в них одночасно, ще навчаючись на 2-му курсі.

«Тіні забутих предків» увійшли до Книги рекордів Гіннеса, здобувши 39 міжнародних нагород, 28 призів на кінофестивалях (із них – 24 гран-прі) у 21 країні, у тому числі в Італії, Греції, Аргентині. Гарвардський університет вніс стрічку до списку обов'язкових для перегляду студентам, які претендують на вищий ступінь у кінознавстві. У Радянському Союзі ж фільм на довгі роки ліг на полицю.

Саме Володимир Івченко запропонував Сергію Параджанову спробувати свого студента на роль Івана Палійчука у фільмі «Тіні забутих предків». На той час на цю роль уже був затверджений інший актор, тому Параджанов погодився швидше із ввічливості. Не очікуючи нічого цікавого, він довірив провести кінопроби оператору стрічки Юрію Ілленку, а сам залишив павільйон. Буквально за кілька хвилин Ілленко наздогнав режисера в коридорі студії: «Сергію Йосиповичу! Вертайтеся! Це щось неймовірне! Просто нелюдське щось! Щось за межами розуміння й сприйняття!» Пізніше Параджанов назвав Миколайчука своїм учителем і сказав про нього так: «Я не знаю більш національного народного генія. До нього то був Довженко».

У фільмі «Комісари» (1970) зіграв комісара Громова – людину із загостреною моральною сприйнятливістю й духовним максималізмом. Картина стала помітним явищем в українському кінематографі, вона довела, що Миколайчук схильний до тонкого психологізму, до несподіваних контрастів і навіть парадоксів характеру.

Із фільму «Білий птах з чорною ознакою» (1971) почалася нова сторінка у творчості Миколайчука – крім актора, він стає ще й сценаристом.

У фільмі Бориса Івченка «Пропала грамота» (1972) був не лише виконавцем колоритної ролі козака Василя, а й фактичним співрежисером. Працював над музичним оформленням фільму – картину супроводили пісні у виконанні тріо «Золоті ключі» (Ніна Матвієнко, дружина Марічка Миколайчук, Валентина Ковальська), у створенні якого І. Миколайчук відіграв не останню роль. У «Пропалій грамоті» він дав нове життя звучанню бандури – у жодному фільмі не використовувалися такі можливості цього інструмента.

У 1970-х роках почалися гоніння на діячів української культури. Випроводили з кіно, а потім заарештували Сергія Параджанова. Зі звинуваченням у націоналізмі зіткнувся й Миколайчук. Уперше це сталося ще 1968 року, під час зйомок фільму «Анничка». У відповідь Миколайчук спалахнув, намагаючись пояснити різницю між «націоналізмом» і «патріотизмом». Інцидент закінчився доносом у Київ, де Миколайчука кваліфікували як «людину ворожої ідеології». Ще більш ускладнилася ситуація після фільму «Білий птах з чорною ознакою». Стрічку, що здобула Золотий приз Московського міжнародного кінофестивалю, сприйняли як мало не випад ворожих націоналістичних сил. Акторові не раз доводилося пояснювати свою позицію.

«Тіні забутих предків» на довгий час фактично заборонили до показу. «Пропала грамота» вийшла на екрани лише наприкінці 1980-х років. І. Миколайчука поступово майже відлучили від творчого процесу. Упродовж

5 років, за вказівками партійних вождів, його прізвище викреслювали з більшості знімальних груп, хоча багато режисерів хотіли бачити актора у своїх фільмах.

Лише 1979 року, завдяки заступництву секретаря з питань ідеологічної роботи Харківського обкому КПУ Володимира Івашка, вдалося отримати дозвіл на зйомки фільму «Вавилон ХХ» за романом Василя Земляка «Лебедина зграя», у якому Миколайчук виступив сценаристом, режисером, навіть композитором і зіграв одну з головних ролей – філософа Фабіана. 1980 року картина здобула приз «За найкращу режисуру» на Всесоюзному кінофестивалі в Душанбе.

Наступний фільм «Така пізня, така тепла осінь» (1981), режисером якого був Миколайчук і сцени з якого раз у раз перезнімалися з ідеологічних міркувань, уже не мав такого успіху, як «Вавилон ХХ».

У 1983 р. Миколайчук створив сценарій картини «Небилиці про Івана», 1984-го готувався до роботи над фільмом за цим сценарієм, але постановку «Небилиць...» дозволили тільки восени 1986 року. Проте через важку хворобу автор почати зйомки так і не зміг. Актор помер від раку шлунка 3 серпня 1987 року – через чотири дні після срібного весілля з Марічкою. Похований на Байковому кладовищі. Фільм зняв 1989 року (уже по смерті Миколайчука) Борис Івченко.

Іван Миколайчук був зіркою світового масштабу. Коли картину «Білий птах з чорною ознакою» 1971 році на кінофестивалі «Fest» у Белграді побачив Ніл Армстронг, він попросив про зустріч із Миколайчуком, потис йому руку і сказав: «Іване, із тобою я готовий знову летіти на Місяць!» А Жан-Поль Бельмондо, дізнавшись, що Миколайчук знімається в Болгарії, прийшов на знімальний майданчик і запросив на кілька годин до бару перед своїм відльотом. Коли їм запропонували перекладача, Бельмондо сказав: «Якщо двом таким акторам, щоб зрозуміти один одного, потрібен хтось іще, то акторська справа взагалі нічого не варта на цьому світі». Вони провели вечір удвох, так і не зронивши жодного слова.

Миколайчук був надзвичайно щедрою людиною. Він мріяв накрити стіл від Чернівців до Чорторії й пригостити напоями та стравами всіх. Одного разу Миколайчук на останні гроші полетів до Чернівців, по дорозі купив столітрову бочку пива й привіз до Чорторії пригостити все село. Іншим разом він запросив до ресторану в Гідропарку на свій день народження всіх, хто зібрався послухати українські пісні, які співали гості свята.

Іван Миколайчук був кінозіркою 60–70-х років. Він був особливий, народний, справжній, найкращий. В його особі українська нація має світового невмирущого позитивного героя, який пробуджував національний дух українців. Відзнаки: заслужений артист УРСР (1968), премія Ленінського комсомолу УРСР (1967), Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1988 – посмертно), у 2016 році отримав почесне звання Героя України.

На честь Івана Миколайчука названі вулиці в Києві, Львові, Полтаві, Івано-Франківську, Кропивницькому, Вінниці та Коломиї. До 75-річчя актора відбувся всеукраїнський фестиваль народної пісні та кіно «Миколайчук-Фест».

Використана література:

1. Іван Миколайчук – карпатський смолоскип. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2720457-ivan-mikolajcuk-1-karpatskij-smoloskip.html>.

2. Іван Миколайчук // Український інститут національної пам'яті. – Режим доступу: <https://old.uinp.gov.ua/publication/ivan-mikolaichuk>

3. 1941 – народився Іван Миколайчук, актор, режисер // Український інститут національної пам'яті. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/cherven/15/1941-narodyvsya-ivan-mykolaychuk-aktor-rezhyser>.

4. Український кіноактор, кінорежисер, сценарист. – Режим доступу: <https://kino-teatr.ua/uk/person/mikolaychuk-van-9790.phtml>.